

ЮРИДИЧНА ОСВІТА

УДК 378.4 : 34 (477)

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ: КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД

Бовдир Олена Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін
(Херсонський факультет
Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

Стаття розкриває актуальність проблематики підходів спрямованих на підвищення культурного рівня фахівців, які повинні мати стійкі моральні переконання, вміння творчо освоювати навколишню дійсність за встановленими соціальними нормами, зокрема гуманізму й духовності.

Необхідність комунікативної культури особистості як основи професіоналізму, де ми підкреслюємо важливість розвитку якостей майбутніх юристів. На основі аналізу наукових праць розглянуто професійну діяльність юриста, та показано вплив комунікативної культури на успішність професійної діяльності. Виділені основні ознаки юридичних професій. Обґрунтовано важливість розвитку спеціальних рис юриста, які характеризують внутрішню структуру його комунікативності.

В статті представлено та проаналізовано поняття «комунікативна культура» як складова культури поведінки в єдності її функціональних характеристик як цілісне, динамічне особистісне утворення, що забезпечує адаптацію та самореалізацію особистості фахівця-юриста в сучасному суспільстві.

Ключові слова: професійний розвиток, професійно-моральні якості, спеціальні професійні якості, структура комунікативної культури юриста, культура поведінки студента-юриста.

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУДУЩИХ ЮРИСТОВ: КОММУНИКАТИВНИЙ ПОДХОД

Бовдырь Елена Сергеевна

кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры общеправовых и социально-гуманитарных дисциплин
(Херсонский факультет Одесского государственного университета внутренних дел,
г. Херсон, Украина)

Статья раскрывает актуальность проблематики подходов направленных на повышение культурного уровня специалистов, которые должны иметь устойчивые нравственные убеждения, умение творчески осваивать окружающую действительность по установленным социальным нормам, в частности гуманизма и духовности.

В необходимости коммуникативной культуры личности, как основы профессионализма, мы подчеркиваем необходимость развития качеств будущих юристов. На основе анализа научных работ рассмотрено профессиональная деятельность юриста, показано влияние коммуникативной культуры на успешность профессиональной деятельности. Выделены основные признаки юридических профессий. Обоснована необходимость развития специальных качеств юриста, характеризующих внутреннюю структуру его коммуникативности.

В статье представлены и проанализированы понятия «коммуникативная культура» как составляющая культуры поведения в единстве ее функциональных характеристик, как целостное, динамическое личностное образование, обеспечивающее адаптацию и самореализацию личности специалиста-юриста в современном обществе.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессионально-моральные качества, специальные профессиональные качества, структура коммуникативной культуры юриста, культура поведения студента-юриста.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE LAWYERS: KOMMUNIKATIVNIY APPROACH

Bovdir Elena Sergeevna,

Associate Professor,

assistant professor of general legal and socio-humanitarian disciplines

(Kherson Faculty of Odessa State University of Internal Affairs, Kherson, Ukraine)

The professional activity of lawyer is considered in the article on the basis of research paper analysis; professionally essential personal qualities are proved and effect of lawyers communicational culture on the professional success is indicated.

Analysis of scientific literature made it possible to prove the notions “communication”, “activities”, “personal interaction”, “competence”, definition of the term “communicative competence of lawyer” is given. The article also contains information about content and structure of law students’ communicative competence. Professionally important qualities of law professionals, in particular personal ones and professionally oriented are proved; impact of lawyers’ communicative competence upon success and effectiveness of professional activity is shown. The author focuses on the fact that lawyer’s communicative competence is first of all awareness of professional of the communication between different social groups; it is also the ability to use adequate methods of education (persuasion, interchange, illustration, suggestion etc.), to resolve conflict situations concretely. The article contains a conclusion that it is important for a lawyer to possess such kind of communicative competence that would be efficient and at the same time related to job factors and operational conditions.

Key words: professional and ethical qualities, special professional skills, communicational culture of lawyer.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного громадянського суспільства в Україні спонукає систему освіти до удосконалення підходів у професійній підготовці молоді. Ці підходи мають бути спрямовані на підвищення культурного рівня фахівців, які повинні мати стійкі моральні переконання, вміння творчо освоювати навколишню дійсність за встановленими соціальними нормами, зокрема гуманізму й духовності.

Розставлені суспільством пріоритети значною мірою зумовлюють й важливість вирішення проблеми формування комунікативної культури студентів юридичних спеціальностей, без якої неможлива їхня свідома участь у професійній діяльності. Тому сьогодні, за умов становлення демократії в нашій державі, важливим є підвищення ефективності та вдосконалення професійної підготовки юристів шляхом виховання в них комунікативної культури як однієї із складових високоякісної юридичної діяльності.

Високий рівень якості фахової підготовки юристів є основним завданням сьогодення, адже від професіоналізму юридичних кадрів залежить успішне вирішення актуальних проблем інтеграції та державотворчого процесу. У подібному контексті однією з основних проблем постає формування суб'єктів правових реформ. Такими суб'єктами мають стати, зокрема, нові покоління фахівців із вищою юридичною освітою, оскільки саме ці соціально-професійні групи, як правило, мають володіти таким ресурсом, як спеціально-юридичний професіоналізм, який може бути реалізований лише за умови сформованості в них культури професійно-правового спілкування [4, с. 657].

Важливий етап у розвитку комунікативної культури передбачає формування в кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприятимуть досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми: скласти позитивне враження про себе, продуктивно спілкуватися, орієнтуватися на успіх у професійній діяльності, прагнути до самореалізації в суспільних відносинах, адаптуватися до нових стосунків у колективі.

Теорією і практикою сучасної педагогіки накопичено значний досвід із розвитку комунікативних якостей юриста.

Зазначеній проблемі присвячено наукові праці авторів Л. Барановської, І. Саражинської, а саме проблем формування професійно-мовленнєвої компетентності, як комунікативна складова професійного навчання майбутніх юристів; Н. Волкової, А. Годлевської - формування комунікативної компетентності; О. Бандурка, Л. Паламар, В. Полторацької - розробка комунікативних завдань; Н. Кожем'яко, В. Романової, Т. Шепеленко - формування комунікативних умінь.

Дослідження в галузі професійного розвитку майбутніх юристів сприяли актуалізації зазначеної проблеми в напрямку сформованості

комунікативної культури особистості.

Мета статті: на основі аналізу наукової літератури розглянути професійну діяльність юриста; обґрунтувати важливість розвитку комунікативної культури юриста для їхньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна культура як складова культури поведінки є важливою моральною рисою індивіда: людина з дитинства повинна привчатися вести себе так, щоб з нею було зручно і приємно спілкуватися і в родині, і в діловій обстановці, в тому чи іншому громадському місці [2; с. 182]. Важливим проявом рівня культури особистості виступає її вміння спілкуватися з колегами, друзями, знайомими і незнайомими людьми в різноманітних ситуаціях.

У контексті соціального життя *культура поведінки*, за визначенням С. Гончаренка, розкривається як вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з оточуючими, дотримання таким чином основних вимог і правил людського співжиття.

Культуру поведінки студента-юриста ми розуміємо як складне та інтегроване особистісне утворення, яке забезпечує готовність майбутнього фахівця до ефективного виконання своїх обов'язків у суспільстві та сприяє дотриманню основних вимог і правил професійної етики, вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з громадянами та колегами.

Сучасний працівник юридичної сфери для якісного виконання своїх обов'язків має володіти низкою особистісних і професійних якостей. Зокрема *професійно-моральними* необхідними якостями, які визначають здатність юриста до роботи, є комплекс особистісно значущих рис характеру, що відповідають посадовим вимогам: вміння встановлювати контакти з людьми, спілкуватися з представниками різних верств населення, мужність, стриманість, чесність, добросовісність, сумлінність, ввічливість, врівноваженість, доброзичливість, принциповість, витримка.

Під час роботи з людьми юристи встановлюють професійні контакти за допомогою комунікативних якостей з врахуванням різноманітності людських характерів та змін у їхніх настроях. Тому спеціалісти, як професійно важливі, виділяють такі комунікативні якості правоохоронців: культура мовлення, багатий словниковий запас, спрямованість на спілкування, інтерес до співрозмовника, терплячість, тактовність.

Діяльність працівників юридичної професії здійснюється здебільшого у складних морально-психологічних умовах, на негативному емоційному фоні, у конфліктному середовищі. За умов присутності в роботі юристів моральної відповідальності за її результати необхідними для них є такі *професійні якості* як відповідальність, порядність, чесність, дисциплінованість. Колективна робота та наявність чисельних ділових контактів передбачають прояв у працівників комунікативних здібностей та розвиненого мовлення.

Особливості вербальної складової безпосередньо пов'язані з освітою, вихованням, соціальним статусом. В процес професійного спілкування юриста включені правові поняття, які складають мовні конструкції, що відповідають формулам мовного етикету та впливає на встановлення і підтримання психологічного контакту і взаєморозуміння сторін [1, с. 4].

Серед загальних ознак юридичних професій можна виділити:

- 1) суспільний і державний характер юридичної праці, що полягає у служінні громадянському суспільству і правовій державі;
- 2) асоціальний характер предмета юридичної праці, адже юрист має справу, як правило, із соціальними аномаліями, відхиленнями від суспільних норм;
- 3) домінування професійного обов'язку у прийнятті рішень та відповідальності;
- 4) управлінський характер частини професійних робіт, коли юрист, такий як прокурор або суддя, має визначені владні повноваження, що містять у собі управлінські основи;
- 5) творчий характер, що виявляється у постійному пошуку істини, у нешаблонності рішень і нестандартному підході до розв'язання нових завдань;
- 6) комунікативний характер праці, коли юристові доводиться переважну частину робочого часу спілкуватись з клієнтами, співробітниками та іншими сторонами юридичної справи, а також встановлювати численні контакти, у ході вирішення юридичної справи;
- 7) жорстка обмеженість професійної діяльності рамками закону, тобто юристові повсякчас доводиться подумки зіставляти свої дії з нормами чинного законодавства.

У результаті дослідження В. Бесчасний дійшов висновку про те, що комунікативна культура має значний вплив на професійну діяльність працівників юридичної сфери, адже юрист у процесі виконання своїх професійних обов'язків вирішує низку складних завдань, пов'язаних із виявом моральних сил, поваги до колег та клієнтів, особистої культури [3; с. 168-169].

Спеціальні професійні якості відображають володіння спеціальними знаннями, вміннями й навичками, а також певні особистісні якості, необхідні працівнику для успішної праці. До тенденцій, які характеризують взаємовідносини між керівниками, працівниками, фахівцями юридичної сфери дослідники відносять бажання і здібності виступати як в службовий, так і позаслужбовий час від імені держави і суспільства; створення здорового морально-психологічного клімату в колективі, запобігання конфліктам між працівниками. Упровадження таких тенденцій у професійній праці правоохоронців не можливе без належного рівня комунікативної культури.

Автори (Н. Волкова, А. Годлевська, Д. Годлевська, Л. Паламар, В. Полторацька, В. Романова, Т. Шепеленко та ін.) вважають, що комунікативна культура передбачає наявність у кожного фахівця певних якостей і стратегій поведінки, які сприяють досягненню цілей у спілкуванні з іншими людьми: скласти позитивне враження про себе, продуктивно спілкуватися, орієнтуватися на успіх у професійній діяльності, прагнути до самореалізації в суспільних відносинах, адаптуватися до нових стосунків у колективі.

Перелічені якості є складовою частиною комунікативної культури майбутнього юриста, тому виникла необхідність коротко зупинитися на її структурі.

Спеціальні якості юриста характеризують внутрішню структуру його комунікативності. Серед них виокремлюють *пізнавальні* (дають змогу особистості сприймати, розуміти і вивчати навколишній світ, реалізовувати інтерес до пізнання, прагнення розвивати пізнавальний дар до співчуття, ідентифікації з іншими людьми), *експресивні* (надають виразності особистості, завдяки чому вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають утримувати увагу до себе, забезпечують емоційну виразність), *управлінські* (забезпечують вплив на інших людей, самоконтроль тощо).

Перелічені риси є складовою частиною комунікативної культури особистості майбутнього юриста, тому виникла необхідність детально зупинитися на її структурі.

Структуру комунікативної культури (з латинського *struktura* – побудова, розміщення, порядок, організація) можна визначити як будову і внутрішню форму організації системи цінностей, як єдність стійких, закономірних взаємозв'язків між її елементами суб'єкта, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах [4, с. 657].

Дане положення підтверджується роботами Е. Берга [5], І. Кона [6], В. Ядова [8], в яких особистість розглядається як суб'єкт соціальних відносин.

Соціально відповідальний вибір способів поведінки, методів діяльності особистості спрямовується в реальну практику майбутнього фахівця, а сукупність дій соціальних суб'єктів – джерело перетворення умов їх життя.

З огляду на професійні якості нині від майбутнього юриста вимагається бути справедливим і гуманним, шанувати моральні цінності, бути спроможним до співпереживання і милосердя, відповідати за долі людей, шанувати чужу думку, у випадку глибокої переконаності в правоті, вміти відстоювати власну думку, виявляти твердість і незалежність у відстоюванні своїх суджень, не боятися сміливих ідей, бути спроможним поставити себе на місце іншої людини (клієнта) і оцінити ситуацію з цієї позиції, мати громадянську зрілість, бути психологічно стійким, виявляти

твердість моральних і ідейних переконань, культивувати в колективі плюралізм думок, дискусію, ініціативу, мати почуття обов'язку і відповідальності за доручену справу, вміти створити команду однодумців, бути зібраним і врівноваженим, спроможним концентрувати і швидко переключати свою увагу.

Даний перелік свідчить, на нашу думку, про значну роль комунікативної культури у формуванні наведених професійно важливих якостей юристів.

Комунікативна культура юриста – це оволодіння ним необхідними для професійної діяльності особистісними якостями (які наведено раніше), враховуючи при цьому професійно-трудова діяльність з чітко визначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, умінь і навичок, необхідного рівня професійно-правового мислення і діяльності, а також адекватного спілкування із застосуванням методів виховання.

Висновки. Наукове осмислення комунікативної культури як складової особистості юриста має важливе значення для діяльності працівника зазначеної професії.

Комунікативна культура сучасного спеціаліста юридичного профілю відіграє провідну роль у його професійній діяльності. Для юриста важливо володіти особистісними якостями, які були б дієвими та водночас пов'язаними з комунікативною культурою професіонала в умовах юридичної практики.

Комунікативні якості, компенсовані за рахунок індивідуального стилю професійної діяльності, є підставою для вибору конкретної спеціалізації у подальшій професійній діяльності правоохоронця. Професійно важливі комунікативні характеристики особистості спеціаліста, які можна розвивати і формувати шляхом навчання і тренінгів, необхідно враховувати науково-педагогічному складу при розробці спеціальних курсів та практикумів із соціально-гуманітарних дисциплін з обов'язковим включенням їх у систему первинної професійної підготовки правознавців.

Дослідження змісту конкретних професійних умінь та володіння особистісними якостями майбутніх юристів у галузі права, зокрема, уміння взаємодіяти, відіграють важливе значення у вирішенні професійних завдань.

Перспективою подальшого дослідження може стати висвітлення аспектів культури мовлення студента-юриста як розкриття складової комунікативної культури особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барановська Л. В., Саражинська І. А. Формування професійно-мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців правоохоронної сфери

// Мовні концептуальні проблеми української лінгвістики: Збірник наукових праць. – К. : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. – випуск 24. – Ч. 1. – С. 45–50.

2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник: довідкове видання / Семен Устинович Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

3. Бесчасний В. М. Робота з персоналом органів внутрішніх справ: Науково-практичний посібник. – Донецьк: ДЮОІ, 2005. – 296 с.

4. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

5. Берг Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих отношений / Э. Берг; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1988. – 130 с.

6. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 224 с.

7. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки як педагогічна проблема. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/13349>

8. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М.: "Добросвет", "Книжный дом "Университет", 1998. – 596 с.

УДК 378.013

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ШКОЛИ

Бутенко Володимир Григорович,

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
професор кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін

(Херсонський факультет

Одеського державного університету внутрішніх справ,

м. Херсон, Україна)

У статті зазначено, що сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується значними змінами в економіці, політиці, суспільних відносинах, розвитку культури, правосвідомості громадян. За таких обставин особливої гостроти й актуальності набувають питання освіти, виховання, формування особистості, організації її життєдіяльності, навчання, праці, відпочинку. Освітні заклади покликані створювати необхідні умови для набуття молоддю необхідного соціального і професійного досвіду, розвитку особистісних якостей, використання потенційних можливостей.